

Norske drapsmenn 1930—1954.¹⁾

Af cand. psychol. RAGNAR CHRISTENSEN.

Gaustad sykehus, Vinderen; sjef: professor dr. med. Ö. Ödegård.

Innledning.

Det overlagte drap, eller mordet, har alltid stått i sentrum av interessen både til leg og lærd. Dette til tross for den relativt uvesentlige betydning denne forbrytelse har i de skandinaviske land, både økonomisk og kriminalpolitisk i forhold til mange andre former for kriminalitet. Når mord av de fleste oppfattes som forbrytelsen par excellence, har dette sikkert mange forskjellige årsaker. Menneskelivet står for de fleste av oss som det høyeste retts gode, anslag mot liv vil derfor komme i en særstilling blant forbrytelsene (43). Samfunnets reaksjon på denne form for kriminalitet, særlig da i forbindelse med problemene omkring dødsstraffen (31), har også lenge vært gjenstand for livlig diskusjon, og har bidratt til å øke interessen for den form for kriminalitet som skulle kvalifisere til lovens strengeste straff. Dessuten spiller det sikkert også en vesentlig rolle for mordinteressen at folk flest, når de leser om en mordsak, har følelsen av å stå overfor primitive og mektige krefter i sinnet — noe mystisk og skjebnebestemt — faktorer som alltid har øvet en egenartet tiltrekning på de fleste.

Det foreligger rett megen litteratur om dette emne, spredt over et vidt felt av juridiske, psykiatriske, sosiologiske og psykologiske publikasjoner. (Se f. eks. 6, 7, 17, 19, 34, 39, 43, 47, 52, 55). Det kan uten reservasjon sies at svært meget er mindre givende fra generell vitenskapelig synsvinkel. Mange arbeider er viet det enkelte celebre tilfelle. Ofte er det interessant og spennende lesning, men med den sterkt begrensede verdi som særpregede enkelttilfelle har når det gjelder å trekke mer almengyldige slutninger. En hederlig unntagelse i denne gruppen publikasjoner danner den engelske „Notable British Trials series“. Mange af disse (f. eks. 15, 21, 50) referater fra engelsk strafferettspleie omfatter drapsaker, og gir et autentisk bilde både av eldre og nyere engelsk praksis på dette område. For en legmann på det juridiske fagfeltet er de særlig opplysende, og både referat og kommentarer synes å ligge på et høyt faglig nivå. Endel saker av spesiell kriminalteknisk interesse er drøftet i Nordisk kriminalteknisk tidskrift. (Se f. eks. 22, 26, 44, 45, 46.)

I amerikanske publikasjoner finnes det en del statistiske oversikter over drapskriminaliteten (17). Forholdene er så forskjell-

¹⁾ Arbeidet er utført med økonomisk støtte av Det vitenskapelige forskningsfond av 1919 og Nansenfondet. Jeg er meget takknemlig for denne hjelp som har gjort det mulig for meg å utføre undersøkningen.

lige fra våre, at de ikke danner grunnlag for noen sammenligning. For en kliniker synes også de tørre tallmessige oversikter å være relativt lite givende. Fra psykoanalytisk hold er det kommet flere arbeider som analyserer drapskriminaliteten fra denne gruppes spesielle teorier (7, 10, 35, 38, 52). Vi skal senere under drøftingen av motiveringsprosessene komme tilbake til de problemer som reiser seg i denne forbindelse.

Den foreliggende undersøkning tar sikte på å bearbeide de tilgjengelige opplysninger for de norske drapsmenn som har begått straffbare handling i 25-års perioden 1930—54. Den omfatter bare menn. Flertallet av de kvinner som dømmes for drap, har tatt livet av uønsket barn. Dette er også intressant, men utgjør fra psykologisk synsvinkel et annet problem enn det en tar sikte på å analysere i det foreliggende arbeid. Materialet omfatter både fullbyrdet drap og drapforsøk. Utgangspunktet for innsamlingen av materialet er Den Rettsmedisinske Kommissjons systematiske arkiver, hvor en kunne få en oversikt over dem som var psykiatrisk observert med siktelse etter straffelovens paragraf 233. Ved kontroll i Strafferegistret kunne en så ta ut dem som faktisk var domfelt. Fra psykologisk synsvinkel er det klart at mange av de drap som henføres under andre straffebestemmelser pga bevisets stilling, f. eks. uaktsomt drap eller legemsbeskadigelse med døden til følge, — etter sin karakter hører hjemme i denne undersøkelse. Men for å få et så homogent materiale som mulig, ble det begrenset til å gjelde forbrytere som var domfelt etter paragraf 233. Dette gjelder med noen få unntagelser for de drapsmen som ikke er sinnssyke. Unntatt fra materialet er fire tilfelle (to drap) begått under de spesielle okkupasjonsforhold. Videre er unntatt drap av et 7-års gammelt barn. Delaktige i drap som er domfelt etter § 233 er tatt med unntatt i 3 tilfelle (to drap) hvor det psykologisk sett var tydelig skille mellom hovedmann og bipersoner. Det dreiet seg i det ene tilfelle om delaktighet i slagsmål, og i det annet om en manns oppfordring til seksualpartner om å ta livet av uønsket barn.

Når det gjelder de sinnssyke er det ikke alltid reist sikringssak, og en kan derfor ikke nytte domfellelsen som kriterium. Det er derfor ikke sikkert at en har fått med alle. Når en sakkyndig lege erklærer en drapsmann sinnssyk uten forutgående judisiell observasjon, og pasienten blir innlagt i sinnssykehus, skal det ikke sendes melding til Den Rettsmedisinske Kommissjon. Dette gjøres imidlertid i de fleste tilfelle, og det er derfor sannsynlig at også de fleste i denne gruppe er kommet med. Jeg har således henvendt meg til sjefene ved våre største sinnssykehus, og de drapsmenn av denne kategori som fantes der, var allerede med i materialet.

I de tilfelle hvor det ikke reises sak, eller hvor det ikke foretas noen undersøkelser som blir registrert i de tilgjengelige registre, er drapsmannen ikke kommet med. Dette kan da være tilfelle for

de pasienter som dreper mens de er pasienter i sinnssykehus. Det gjelder også for de drapsmenn som begår selvmord etter utførelsen av drapet før sak er reist. Dreper de seg etter at tiltale er utferdiget, vil de komme med.

Når det gjelder de sinnssyke foreligger det altså ikke alltid noen domsavgjørelse for skyldspørsmålet, og en var derfor henvist til et visst skjønn når det gjaldt å ta ut dem som en mente ville ha blitt domfelt etter § 233 hvis de hadde vært normale. Et tvilstilfelle er sjaltet ut, de 33 som er tatt med tilfredsstillende etter min mening ovennevnte kriterium.

De fleste, men ikke alle, med siktelse for drap blir rettspsykiatrisk observert. For å få materialet fullstendig, fikk jeg derfor fra Riksadvokaten en oversikt over de tilfelle hvor påtalemyndigheten hadde nedlagt påstand om fellelse etter § 233. På samme måte som før nevnt, kunne en med kontroll i Strafferegistret ta ut de domfelle. Som en dobbeltkontroll gjennomgikk en Statistisk Sentralbyrås arkiv over domfellelser for det tidsrom (3 år) dette er tilgjengelig. Undersøkingen omfatter ialt 124 drapsmenn.²⁾ Av disse er 112 rettspsykiatrisk observert. De 12 som ikke er observert sammen med de 19 tilfelle hvor de sakkyndiges konklusjon var helt negativ, kalles i det følgende for normalgruppen, (det er 31 personer — ca. 25 % av hele materialet). En kan innvende at den siste gruppen, hvor rettspsykiaterne kom til en negativ konklusjon, likevel har særreg fordi en fannt det nødvendig å undersøke den. I dag vil imidlertid praktisk alle med en så alvorlig siktelse bli observert judisielt uten at det behøver å foreligge noen manifeste tegn på psykisk anormalitet.

Ved å studere de rettspsykiatriske erklæringer og i enkelte tilfelle også saksdokumentene for disse drapsmennene, synes det å komme frem en del karakteristiske trekk.

Materialet:

De sakkyndiges konklusjon — eventuelt korrigeret av Den Rettsmedisinske Kommissjon — var sinnssykdom på gjerningstiden i 33 tilfelle (ca. 26,6 % av hele materialet) og mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede sjelsevner i 53 tilfelle (ca. 42,8 % av hele materialet). Av disse hadde tre en bevisstetsforstyrrelse som ikke var en følge av selvforskyldt rus. Ett av disse tilfellene var en atypisk rus, i et annet mente de sakkyndige at tilstanden lå på grensen til bevisstløshet, og lagretten svarte be-

²⁾ Det er endel uenighet blant sakkyndige om mørketallenes størrelse når det gjelder drap i Norge. H. Sund (43) mener at det er rett mange uopklarte saker. Politiet er kjent med endel uopklarte tilfelle. (se f. eks. Kr. Moen: Taxidrap, NKTT, nr. 9, 1956.) De fleste er dog av den oppfatning at antall uopklarte drapssaker i Norge ikke er mange, og at mørketallene for denne forbrytelse er forholdsvis små i forhold til de fleste andre former for kriminalitet. (Se f. eks.: Andenæs, Hygen, Langfeldt: Forbrytelse og straff pag. 8. Oslo 1950).

kreftende på spørsmålet om bevisstløshet hadde foreligget. I 7 tilfelle (ca. 5,6 % av hele materialet) forelå det bare bevissthetsforstyrrelser. I 3 av disse skyldtes bevissthetsforstyrrelsen selvforstyldt rus, i 3 skyldtes den andre forhold, og hos 1 var det et samvirke mellom alkohol og andre faktorer. I 19 tilfelle ble konklusjonen helt negativ.

Det er vanskelig å finne adekvat sammenligningsmateriale, men det synes opplagt at hyppigheten av psykoser er betydelig større blant drapsmenn enn blant andre kriminelle. Flere forfattere har gjort lignende erfaringer (16, 25, 31, 39, 40). En unntagelse danner en amerikansk undersøkelse som er gjort af *Cassity* (2, 6, 13), som blant 200 amerikanske mordere bare fant ca. 5 % psykotikere. Denne uttalte forskjell mellom hans resultater og våre, kan for en del skyldes at psykosebegrebet nyttes på forskjellig vis. Som vi imidlertid senere skal se, springer drapet her i landet ut av personlige konflikter. Anslaget rettes hyppigst mot en som står forbryteren nære. Selve skaden mot person er forbryterens primære intensjon i motsetning til vinningsdrapene hvor målet kan nåes uten at drapet er nødvendig. Da rovmordet spiller en større rolle i USA enn her, er det forsåvidt rimelig at forbryterne der rekrutteres fra en annen menneskegruppe enn hos oss. Forholdene i England og Tyskland ligner mer på våre, men hyppigheten av rovmord er også i disse land større enn hos oss (16, 31, 39, 55). I et upublisert arbeid av *Rylander* (40) viser hans resultat en liknende tendens som hos oss. Hans materiale omfatter 95 svenske mordere. Han finner ennå flere tilfelle av sjelelig sykdom enn vi gjør, noe som vel for endel henger sammen med at de svenske rettspsykiateres normalitetsbegrep er noe snevrere enn hos oss.

Dette materiale omfatter ialt 99 fullbyrdede drap og 25 drapsforsøk. En analyse av de tilgjengelige kilder, i første rekke de rettspsykiatriske erklæringer, gir opplysninger om endel viktige bakgrunnsdata for drapsmennene. Når det gjelder den arvelige belastning sier det seg selv at hyppigheten av sinnslidelser og andre feiltilpasningsfenomener i drapsmennenes slekt, er betydelig større enn i gjennomsnittsbefolkningen. Ellers har rettspsykiaternes interesse for spørsmålet om arvelighet vært svært forskjellig, og de opplysninger som gis kan ikke danne grunnlag for noen tallmessig oversikt. Det er dog av en viss interesse at det ikke synes å være noen øket frekvens av epilepsi hverken blant drapsmennene selv eller i deres slekt (42).

Hyppigheten av vanskelige livsforhold i barndomshjemmet er også betydelig større enn for befolkningen for øvrig, selv om det er vanskelig å foreta direkte sammenligninger. Vi finner ellers alle typer forhold representert, fra den rene slum med kriminalitet, prostitusjon, skilsmisse og fattigdom — senere ustadighet i arbeid og mangel på orden i alle forhold, og også utmerkede hjem

både økonomisk og personlig med et liv i jevne, gode kår. I hele 55 % av materialet er det avgjort dårlige hjem hvor en eller flere av de ovennevnte faktorer gjør seg gjeldende. Drapsmennenes utdanning varierer sterkt fra særskole og mangelfull folkeskole til akademisk eksamen. Flertallet — ca. 60 % — har bare folkeskole.

Av plassbesparende hensyn er endel av de viktigste data nedenfor ført opp i tabellarisk form.

TABELL I
ALDERSFORDELINGEN.

Alder	Alle	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. v. sv.	Bev. forst.
15—19	7	1	3	3	—
20—24	20	6	5	9	—
25—29	24	7	5	11	1
30—34	21	4	3	13	1
35—39	13	4	3	4	2
40—44	14	4	3	6	1
45—49	12	4	5	3	—
50—54	7	—	3	2	2
55—59	1	—	—	1	—
60—64	3	—	2	1	—
65—69	2	1	1	—	—
Sum:	129	31	33	53	7

Gjennomsnittsalder for hele materialet er 34,2 år.

Spredningen uttrykt ved standardavviket = 11,4 år.

Medianen er 27,— år, (mer karakteristisk enn M i dette tilfelle.)

Drapsmennenes aldersfordeling er gjengitt i tabell I, ligger omkring 30-års alderen. Kurven er så jevnt fallende med stigende alder, og viser en høyest drapsfrekvens i de aldersgrupper hvor aktiviteten og alle livsytringer er størst i det hele tatt. Det er ingen betydelig forskjell i gjennomsnittsalderen for de respektive retts-

TABELL II
TIDLIGERE KRIMINALITET.

	Normale	Sinnssyke	Mangelfullt utviklede og varig svekkede	Bevissthetsforstyrrelser	Sum
Tidligere straffet	6	2	26	2	36
Ikke tidl. straffet	25	31	27	5	88
					124

TABELL III
ALKOHOL PÅ GJERNINGSTIDEN.

	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. v. sv.	Bev. forst.	Sum
Ikke alk.påvirket	15	28	22	3	68
Noe " "	6	2	14	2	24
Sterkt beruset	5	—	11	2	18
Atypisk rus	—	—	1	—	1
Intet opplyst	5	3	5	—	13
					124

TABELL IV
ANVENDT METODE:

	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. v. sv.	Bev. forst.	Sum
Kniv	6	5	24	2	37
Øks	1	9	10	—	20
Skytevåpen	7	9	6	2	24
Sprengning	1	1	1	—	3
Gift	1	2	2	—	5
Kveling m/uten redskap	3	3	2	1	9
Drukning	1	1	1	—	3
Slag m/ stump gjenstand	5	2	7	2	16
Flere metoder	6	1	—	—	7
					124

TABELL V
OFFER:

	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. v. sv.	Bev. forst.	Sum
Hustru	2	5	10	2	19
Seksualpartner ..	12	4	11	4	31
Far (pleiefar) ...	—	2	—	—	2
Mor	2	—	—	—	2
Annen familie ...	1	4	5	—	10
Fremmede	4	2	8	—	14
Tilfeldig kjent ..	6	9	13	1	29
Flere i familien ..	—	4	—	—	4
Flere fremmede ..	—	1	3	—	4
Barn (egne)	4	2	3	—	9
					124

psykiatriske kategorier. Gjennomsnittsalderen for materialet som helhet er kanskje noe høyere enn ventet, men det skyldes at noen få gamle virker inn. Av hele materialet har ca. 42 % utført gjerningen før de er fylt 25 år.

Av tabell II fremgår det at 29 % av hele materialet er straffet tidligere. Som en kunne vente forekommer kriminalitet hyppigst hos de mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede hvor 49 % er straffet før, mens 6 % av de sinnssyke og 19 % av de normale har vært straffet tidligere.

Alkoholpåvirkning på gjerningstiden forekommer i ca. 39 % av de tilfelle hvor vi har opplysninger om dette (111 drapsmenn). En har delt inn materialet i tre grupper etter graden av beruselse. Også her er hyppigheten størst blant de mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede. I hele materialet forekommer det ett tilfelle av atypisk rus. Det var enighet blant de sakkyndige at bevisene for atypisk rus var tvilsomme, men de fant å kunne opprettholde denne konklusjon. De tall som foreligger til sammenlikning (25) viser et rett sammensatt bilde. De nyeste og mest pålitelige undersøkinger er vel *Stürup* og *Christiansens* arbeid om 335 Statsfængselsfanger. (loc. cit. pag. 293) De finner at ca. 25 % av forbryterne var påvirket av alkohol på gjerningstiden. Det var tildels store avvik innenfor de ulike grupper av forbrytere og voldsforbryterne var påvirket av alkohol i 73 % av tilfellene. Når vi finner lavere tall enn dette, skyldes det sikkert at voldsforbrytere i sin alminnelighet nok tildels rekrutteres fra en noe annen menneskegruppe enn drapsmennene.

En liknende refleksjon kan en gjøre overfor *Hartvig Nissen*. Han fant (8) at 80 % av voldsforbryterne i en gruppe på 700 kriminelle løslatt fra Botsfengselet hadde vært påvirket i gjerningsøyeblikket. Sikkert er det at alkohol spiller en betydelig rolle for voldsforbrytelser, særlig legemsbeskadigelse, o. l., — men det synes rimelig å anta at alkoholen spiller noe mindre rolle blant drapsmenn, og at den for denne gruppe iallefall ikke har den samme betydning som årsak til den kriminelle handling.

Den måte drapet er utført på bærer preg at handlingen ofte er et resultat av en øyeblikkelig konfliktsituasjon, og forbryteren tar det våben som er nærmest for hånden. Kniv, øks, skytevåben og slag med stump gjenstand, er de hyppigst nyttede midler. Gift brukes bare i fem tilfelle. Det er sjelden noe raffinert over fremgangsmåten. I fire av disse fem tilfelde var det arsenikkholdig kreaturvask som ble nyttet. Virkeligheten arter seg således helt anderledes enn den populære kriminallitteratur. (Se tabell IV)

Det knytter seg betydelig interesse til hvem som blir drept, dette fremgår av tabell V.

Et av de viktigste spørsmål i dette arbeid er problemet omkring drapsmennenes motiver. I tabell VI finnes en oversikt over dette.

Problemet gjøres til gjenstand for nærmere drøfting i neste avsnitt.

Motiveringsprosessene.

I dette avsnittet skal vi se litt på drapsmennenes motiver. La oss først diskutere dette begrepet mer generelt. I psykologien nytter en ordet motiv på en noe annen måte enn i dagligtalen. Det er vanskelig å finne en fyldestgjørende og klar avgrensning av begrepet i den psykologiske faglitteraturen. Grunnen til dette er innlysende nok, — motivasjonsproblemet er et av de mest sentrale i psykologien, — det henger sammen med forsøkene på å forklare de grunnleggende årsaker til menneskelig atferd i det hele tatt. En klinisk studie av motiveringsprosessene tvinger en derfor til å ta standpunkt til forskjellige former for atferdsteori, et område som er meget viktig, men mangelfullt utforsket. Jo mer sammensatt problemfeltet er, jo vanskeligere blir det å vurdere den relative betydning av motivfaktorene. Det er enkelt å undersøke sultens innflytelse på læring hos rotter, atskillig vanskeligere å „forstå“ en nevrotisk pasient, og enda mere komplisert å finne frem til årsakene til en forbrytelse. (36)

For vårt formål kan vi med sosialpsykologen *Young* (51) presisere motivering på følgende måte: Han sier at motivering er de prosesser som a) initierer atferd, b) vedlikeholder en atferd som er satt i gang og c) kanalisere atferden i en gitt retning. De prosessene det er tale om, kommer dels fra organismen selv, dels fra det ytre miljø. Som regel er det en intim og dynamisk velselvirkning mellom de to typer faktorer. De psykoanalytisk skolerte forfattere har levert noen av de mest inciterende bidrag til forståelsen av menneskelig atferd. I denne forbindelse kan det være nødvendig å skille mellom psykoanalysen som forskingsmetode på den ene siden, og som behandlingsmetode på den annen. De fleste psykologer vil i dag hevde at analysen er et verdifullt instrument bl. a. til utforsking av de motivprosesser som individet ikke selv er klar over, — som m. a. o. virker „ubevisst“. De prosesser en finner frem til er som regel velkjente faktorer for den kliniske psykologen. Det kan f. eks. dreie seg om uspesifikk angst, aggressjon e. l. Deres betydning for aktuell atferd kan i alminnelighet godtas av de fleste fagfolk både blant psykiatere og psykologer, f. ø. uavhengig av den stilling de har til analysens effektivitet som behandlingsmetode. Mange analytisk orienterte kriminologer har imidlertid formulert sine hypoteser i en svært tilspisset form. Ofte bygges de generelt akseptable funn inn i en større lærebygning hvor det ikke lenger skilles skarpt nok mellom hypoteser og fakta.

Det blir psykologens oppgave å søke å vise den mulige sammenheng mellom strukturelle og funksjonelle særpreg ved den kriminelles personlighet og selve den kriminelle handling. Noen ende-

lig og almengyldig forklaring kan psykologien ikke by, — men muligens føre mere komplekse uoversiktlige sammenhenger og emosjonelle reaksjoner til de mer grunnleggende drag i personligheten. Hva menes i denne forbindelsen med „grunnleggende drag?“ Ofte vil vi i det følgende stå overfor spørsmålet om hvilke emosjoner som er avledede og hvilke som er opprinnelige, evtl. genetisk bestemt. Den amerikanske psykolog *Watson* mente som kjent at det fantes tre typer nedarvete, ikke tillærte, emosjonelle atferdsformer, nemlig angst, sinne og behag (kjærlighet, love). Senere forskning, — i første rekke av barnpsykologen *Bridges* — (9) synes å vise at det opprinnelige emosjonelle utstyr er betydelig mindre differentiært enn *Watson* antok. *Bridges* mener at en genetisk bare kan finne en tendens til generell opphisselse og at en etterhvert ved læring utdifferensierer fler og mer nyanserte reaksjonsformer. Til de tidligste hører frykt, avsky, sinne, ulyst, opphisselse og fryd. Det blir da en oppgave og finde hvilke opprinnelige emosjoner som ligger bak de mer komplekse, som f. eks. sjalusi, og vise hvorledes samspillet mellom disse og andre faktorer har ledet til den kriminelle handling.

La oss se på et konstruert eksempel. N. N. blir domfelt for overlagt drap. Overflatisk sett er han en holdningsløs type uten hemninger som alltid har valgt minste motstands vei. Han evner ikke å mobilisere intellektuell kontroll over sine følelser, og reagerer med vold og aggresjon på ytre vansker. Hans viktigste mangler synes således å være et ustabilt og lite nyansert følelsesliv med mangelfull evne til å kontrollere og tilpasse behov og reaksjoner til realiteten.

En nærmere klinisk undersøkning viser kanskje at bildet ikke er så enkelt. Enkelte data kunne tyde på at en massiv uspesifikk angst var en av de viktigste variabler i hans personlighet, og den ovenstående beskrivelse blir derfor ufullstendig. Den tilsynelatende mangel på integrering av personligheten kunne vise seg å skyldes sterke konflikter, f. eks. i forbindelse med kontakt, selvfølelse og lignende, og hans aggresjon skyldtes ikke i første rekke mangel på kontroll, men den uttalte angst. Enkelte ganger er det mulig å finne frem til årsakene til denne angsten, men ikke alltid lar det seg gjøre. Og her er spranget ut i interessante men vanskelig kontrollerbare hypoteser ikke så langt.

For psykologen synes det fruktbart å oppfatte mennesket som en organisme i et felt av krefter. Med et bilde fra fysikken kunne en snakke om de krefter eller vektorer som virker på organismen. Oppgaven for kriminologen blir da å forsøke å finne arten, styrken og retningen av de vektorer i feltet som er bestemmende for individets atferd. Det er på forhånd gitt at en bare vil kunne klarlegge endel av disse faktorer i en kriminologisk analyse.

De fleste psykiatere og psykologer vil i dag kunne akseptere de teorier som f. eks. kommer frem i *O'Kellys* store arbeid (37).

Han oppfatter livet som en sammenhengende strøm av energi hvis vesentligste karakteristikum er tilpasning. Forfatteren nytter som mange psykologer før ham bilder fra naturvidenskapen. Han mener at mangel på likevekt — homeostase — i organismen, subjektivt føles som en ulystbetonet spenning (tension) som organismen søker å unngå. Konflikt kan oppstå når det er motsetning mellom impuls og hemning, likeledes når sterke behov blir hindret i sin tilfredsstillelse. I det siste tilfelle taler en om frustrering. Organismens reaksjoner i slike situasjoner kan anta høyst forskjellige former. Stort sett faller de innenfor rammen av det normale, og sett fra utviklingssynspunkt er de ledd i individets modnings- og integreringsprosess, men undertiden kan forskjellige forhold — enten ved organismen selv eller betinget i konflikten styrke — lede til sykelige symptomer og også til kriminalitet. Når individets impulser ikke kan godtas av dets kontrollerende og sensurerende instanser — så vil det oftest oppstå angst. Angsten kan i denne forbindelse presiseres som frykt uten objekt. Individet er ikke redd noe bestemt, men det som *Freud* kalte „free floating anxiety“ danner et slags grunntema i pasientens personlighet og vil i høy grad prege atferden og reaksjonene overfor miljøet.

For å unngå denne angsten, som nettopp er en slik faktor som kan skape tension, så kan individet reagere på flere måter. En av de enkleste måter er ved en utlevelse av angsten i et affektutbrudd. Det turde være en vanskelig klinisk erfaring at det ligger noe snerende i å få leve ut sin emosjonelle spenning. Individet kan også betjene seg av ulike former for forsvar mot de intolerable impulser og den spenning som dannes av denne. Fra den analytiske terminologi kjenner vi således begrepene rasjonalisering, kompensasjon og overkompensasjon, sublimering, projeksjon og fortrengeing. Denne siste spiller en særlig viktig rolle blant organismens forsvarsmekanismer. Hvis motsetningen mellom en handlingsimpuls og en hemning blir maksimal, så kan de uønskede impulser fortrenkes. Selv om det fortrengte materiale således er borte fra bevisstheten, betyr det ikke at de er forsvunnet helt. De finnes som ubevisste momenter i sjelens dynamikk, og vil være viktige faktorer i det kraftfelt som bestemmer individets atferd.

De færreste vil i dag oppfatte disse begreper, og de implisitte teorier som spesifikk analytiske. De fleste fagfolk vil se på dem som fruktbare til forklaring av menneskelige reaksjoner. De hører til den delen av den analytiske lærebygning som er integrert i vanlig generell psykologi i motsetning til de langt mer spekulative betraktninger over Ødipuskonflikt, kastrasjonskompleks m. m. m.

Det er etter min oppfatning ikke noe til hinder for å godta de mer dynamiske prosesser i sjel livet, selv om en også er klar over

betydningen av de genetiske og konstitusjonelle faktorer. En ting er det imidlertid å finne den sannsynlige dynamikk bak kriminalitet, en helt annen er det å bli klar over de kausale forhold. Årsakene ligger alltid i et intimt og dynamisk vekselspill mellom genetiske, konstitusjonelle og miljømessige faktorer. Disse utgjør alltid en helhet og det representerer forsåvidt en kunstig abstraksjon å skille dem. På grunn av de praktiske, kriminalpolitiske følger har imidlertid spørsmålet om arvets og miljøets relative betydning vært et meget sentralt emne for kriminologisk debatt. (25, 33) Psykologer og sosiologer har uten tvil overvurdert miljøets betydning, delvis kanskje ut fra den betraktning at siden det er umulig å påvirke arvestoffet i ønskelig retning, så er det viktigere å understreke, gjerne overdrive miljøets betydning. Som Ø. Ødegård bemerker (53) er dette ikke alltid like heldig. En overbetoning av miljøet er saklig uriktig, og kan også føre til praktiske vanskeligheter som er like store som den en skaper ved å overdrive anleggets betydning.

På den annen side kan det uten reservasjon sies at den kontinentale psykiatri sterkt har overvurdert de genetiske faktorerens betydning både for normal og sykkelig atferd. Det er videre noe eiendommelig at mer somatologisk-konstitusjonelt pregete teorier på flere hold oppfattes som mer „videnskapelige“ per se enn de analytiske, dynamiske (f. eks. 29). Hvis en med videnskap mener kontrollerbar, metodisk forskning, systematisk erkjennelse, er dette selvsagt ikke tilfelle.

Som den senere kasuistikk vil vise, er det imidlertid meget vanskelig å holde arvemessige og miljømessige faktorer fra hverandre. Dette er teoretisk utilfredsstillende, men den kriminalpolitiske betydning av det er neppe så stor som mange har antatt. Ø. Ødegård (53) understreker at de tidlige og massive miljøskader krever de samme rett inngripende behandlingstiltak som mer genetisk betingede skader.

I forbindelse med forsøket på analyse av motiveringsprosessene er det videre viktig å unngå forveksling mellom kausalitet og samvariasjon. Høy korrelasjon mellom ulike variabler betyr ikke nødvendigvis at det er noen kausalsammenheng mellom dem (3). Dette er selvsagt, men likevel viktig å ha in mente ved de senere forsøk på kriminologiske analyser av forskjellige tilfelle.

Utalte avvik fra det normale vil få enkelte faktorer til å tre særlig tydelig fram. Enten det er det ytre miljø som er særpreget, som f. eks. ved krigs- og krisesituasjoner, — eller det er individet selv, som f. eks. ved sinnsykdom, så har de faktorer som henger sammen med det avvikende fenomen lett for å tre i forgrunnen og implisitt bli tillagt kausal karakter. Også i slike tilfelle må en imidlertid regne med flere virksomme faktorer. Det er ofte vanskelig å klargjøre dem, nettopp fordi enkelte momenter er så

fremtredende. I det følgende forsøk på motivanalyse vil en ta til med den gruppe drapsmenn hvor avviket fra det normale er størst, nemlig:

De sinnssyke.

I vårt materiale er 33 personer erklært sinnssyke på gjernings-tiden.³⁾ Det er 26,4 % av hele materialet og 29,5 % av dem som er rettspsykiatrisk observert. Selvom det er vanskelig å finne adekvat sammenligningsgrunnlag er det all grunn til å tro at det er en betydelig høyere frekvens av sinnssykdom enn ved andre typer forbrytelser. Ser en på den samlede oversikt som finnes i Den Rettsmedisinske Kommissjons beretninger, så ser en at i 1942 var 19,8 % av samtlige observerte sinnssyke, i 1943 16,7 %, i 1944 15,7 %, i 1945 14,3 %, i 1946 10,9 % og i 1947 9,4 %. Gjennomsnittlig for de 6 årene blir det 14,5 %. Selv om sammenligningen åpenbart har sine mangler — i tallene for de 6 årene inngår det jo også voldsforbrytere og drapsmenn — så er det en holdbar kon-

TABELL VI
VIKTIGE ÅRSAKER TIL DRAPET:

	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. varig sv. og bev. først.	Sum
Sjalusi	12	7	21	40
Fyllekrangel	3	—	5	8
Røvmord	3	—	3	6
Skjule annen forbrytelse	3	—	7	10
Uønsket barn	1	—	—	1
Familiekonflikt	3	—	7	10
Konfl. med seksualpartner	2	—	3	5
Barmhjertighetsdrap	2	—	—	2
Kortslutningstilstand i affekt	2	5	6	13
Normalpsykologisk uforståelig	—	9	7	16
Vrangforestillinger av depressiv natur	—	4	—	4
Vrangforest. av paranoid/hallusinatorisk natur	—	8	—	8
Konflikt med fremmede	—	—	1	1

³⁾ En har her tatt hensyn til rettspsykiaternes diagnose eventuelt med korreksjon fra Den Rettsmedisinske Kommissjon. I de tilfelle hvor det ikke foreligger noen diagnose i erklæringen, har en nyttet den som vedkommende er registrert under i Den Rettsmedisinske Kommissjons arkiv.

klusjon at sinnsykdom forekommer betydelig hyppigere hos drapsmenn enn hos andre forbrytere. Psykosene i vårt materiale fordeler seg med 21 i schizofrenigruppen, 4 i organikere, 1 senil demens, 2 oligofrene, 1 alkoholpsykose og 4 i gruppen psychosis e constitutione.

64 % av de sinnsyke i dette materialet er altså schizofrene. Det er lite forbausende at flertallet av de sinnsyke som begår drapsforbrytelser tilhører denne gruppe. Det er en klinisk erfaring at voldsforbrytelser forekommer langt hyppigere hos schizofrene enn ved andre former for sinnslidelser (23, 28, 32, 40, 41, 48).

Voldsforbrytelsen er en viktig del av de schizofrenes kriminalitet ved siden av vagabondisme og løsgjengeri, og hos hebefrene kvinner den passive umoral som ofte fører til prostitusjon og annen sosial utglidning (48) (se også: 1, 4, 12, 14, 20, 23, 25, 28, 32, 35, 49, 56).

Det schizofrene mord skjer ofte i sykdommens initialfase. En eldre kriminologisk litteratur var svært opptatt av spørsmålet om det schizofrene mord hadde en enhetlig dynamikk. Det største arbeidet på dette området er skrevet av *N. Schipkowensky* (41, 4). Forfatteren diagnostiserer i dette arbeid sikker schizofreni hos 12 pasienter. Han ser på sykdommen som avdøen av den levende forbindelsen med omverdenen. Pasientene oppfatter denne tilstanden som en destruktiv tendens som driver dem til selvødeleggelse og ofte til selvmord. Hvis imidlertid selvoppholdelsesdriften er sterk nok til å forhindre dette, så vil pasienten komme i en intrapsykisk spenning som bl. a. kan finne en utløsning ved mordet. Schipkowenskys arbeid er etter min mening svært spekulativt, og det er vanskelig å anvende hans synspunkter på det enkelte konkrete tilfelle. De sykehistorier han offentliggjør viser et ganske heterogent bilde, flere av de forbrytelser han nevner er normalpsykologisk forståelige. Boken ble mottatt med betydelig skepsis av andre kriminologer, således inntar *Bürger-Printz* (12) en rett avvisende holdning. En lødigere undersøkning er gjort av *Willmans* (49). Han anfører 26 sykehistorier og fremhever at flere av disse mordere handler ut fra en tvangsimpuls som ikke er forståelig for dem selv. Han fremhever også at deres oppførsel etter drapet svært ofte er inadekvat, idet de hyppigere enn andre melder seg selv. Også andre forfattere har ment at denne reaksjon er hyppigere forekommende hos sinnslidende, enn hos normale forbrytere (14, 30).

På grunnlag av sine iakttagelser av et materiale på 18 unge schizofrene mordere, beskriver *Willmans* en type. Han mener at disse mennesker inntil et visst tidspunkt er normalt utviklet. I løpet av pubertetsårene inntreffer det en forandring i assosiasjonslivet, følelseslivet og i deres atferd. De blir stille, sky, isolerer seg, lar seg vanskelig vise til rette, deres intellektuelle effektivitet blir nedsatt slik at deres prestasjoner i arbeid og på skolen blir dår-

ligere enn en skulle vente i forhold til deres utrustning. De har ofte somatiske sensasjoner, — til dels av bizarrt preg, — konsentrasjonsvansker forekommer også. Willmans påstår så at disse menn, oftest i alderen mellom 17 og 21 år, opplever en intens og ubehagelig tilstand av indre spenning. I denne situasjon dukker tanken på å gjøre noe særpreget eller spesielt opp, og idéen om å begå en forbrytelse — f. eks. et mord — melder seg og kan til slutt bli av ren tvangsmessig karakter, en impuls som individet ikke formår å stå imot. Willmanns arbeid er interessant, særlig givende er hans sykehistorier, men materialet er vel ikke egentlig tilstrekkelig bearbeidet til å tillate en å trekke den slutning at alle schizofrene drap har denne dynamikk som han antyder ovenfor.

Også fra analytisk hold foreligger det forsøk på analyse av schizofren kriminalitet. Til de mest interessante hører *Lehrmans* arbeid fra 1939 (35). Forfatteren analyserer her to tilfeller meget inngående og understreker at ved siden av de ytre faktorer som spilte en rolle for kriminaliteten, nemlig frykt for innesperring i hospital og frykt for selv å bli drept, så ligger det under passivitet og masochisme hos begge kriminelle, — manifestert ved dels skjulte og dels åpne forsøk på selvødeleggelse. Forfatteren mener videre at det er samspillet av bipolar seksualitet, en kamp mellom å tilpasse feminin-maskuline og aggressive-masochistiske tendenser til realiteten som betinger den psykotiske drapsakt. Hypotesen er interessant, men ikke umiddelbart innlysende for en som ikke er analytisk orientert. Andre analytiske forfattere som har tatt opp dette spørsmålet er *Zilborg* (52) og *Bromberg* (10).

I vårt materiale av 21 schizofrene drapsmenn kan en si at motivene er normalpsykologisk forståelig i tre tilfelle. I det ene dreier det seg om drap som følge av en sterk ytre pressituasjon som ledet til en schizofren kortslutningshandling. I det andre tilfelle var det et vanlig sjalusidrap, og i det tredje drepte den schizofrene en som forsøkte å hindre ham i å utføre en voldtekt. Ingen av de nevnte motiveringsfaktorer er utpreget sinnssykelige enn si schizofrene. Blant de øvrige forekommer paranoide vrangforestillinger av persekutorisk art i 7 tilfelle, paranoide vrangforestillinger av annen art i 3 tilfelle og som normalpsykologisk uforståelig må vi regne 8 tilfelle. Vi skal i det følgende forsøke å vise mekanismen i de forskjellige grupper. I den første finner vi paranoide som går til motforholdsregler mot innbilte fiender. I den annen finner vi pasienter som dreper mennesker som de oftest ad hallusinatorisk vei får „ordre“ om å utrydde. Ofte er sykdomsbildet hos pasienter i den siste gruppen ved siden av hallusinose og influensfenomener preget av storhetsforestillinger. Den syke mener at han står i direkte rapport med Gud og er et spesielt utvalgt redskap for Herrens vilje. Ugjerningen utføres på befaling fra den høyeste autoritet uten at motforestillinger får gjøre seg gjeldende. Eksempler:

25 år gammel mann. Ingen sinnsykdom i slekten. Godt hjem med borgerlige kår. Middels evner. Var lite interessert på skolen, strøk til middelskoleeksamen, men tok senere en handelsskole hvor han greide seg godt. Hadde endel forskjellige poster, klarte disse relativt bra. Det er intet å merke ved hans legemlige helse eller hans utvikling somatisk. Han har ikke misbrukt alkohol, eller vært i konflikt med straffeloven tidligere. Den prekriminelle personlighet er ikke særlig grundig beskrevet i de tilgjengelige dokumenter. Man vet at han 7 år før drapet ble noe deprimert og slapp, var innadvendt nærmest menneskesky, foretok seg lite, i fritiden lå han for det meste på en divan. Han viste den gangen tvangsfenomener, — en vaskemani som han syntes var plagsom. Han „måtte“ vaske seg opptil 20—30 ganger om dagen på benene. Han leste en del, skrev en del dikt. Etter arrestasjonen forteller han at han nok hørte stemmer som kom fra etasjen under der han bodde. Disse stemmene beskyldte ham for homoseksualitet og mord. Han medgir at disse beskyldninger også kom fram i avisartikler. Pas. mente at dette sto i forbindelse med forfølgere i et komplott, og disse forfølgere har sine agenter overalt. Like før den kriminelle handling blir begått, sendte hans forståelsesfulle sjef ham på landet for at han skulle komme seg. Pas. treffer her en kvinne som han tidligere har hatt forbindelse med. Kort etter så pas. på slakting av en vær. Etter slaktingen tok han med seg øksen som hadde vært brukt opp på sitt værelse. Om kvelden dreper han angjeldende kvinne ved å hugge henne i hodet. Han legger seg til å sove noen timer, og går så innover til byen for å melde seg selv. Han blir fulgt av gårdshunden, som han dreper på veien. I politikammeret opplyser han at han nu har henrettet kvinnen B. og hunden Bjørn. Pas. er fremdeles i asyl. Han er for det meste taus, sløvet og hallusinert. Når han leilighetsvis snakker, kommer han alltid med trusler. Han kan også være urolig, og frembyr bildet av en langtkommen schizofreni.

Dette er et eksempel på et drap begått av en paranoid schizofren med forfølgelsesforestillinger. Pas. forteller selv at han skjønnte at kvinnen stod i ledtog med hans forfølgere. Han mente hun sto ham etter livet, og besluttet derfor å drepe henne. Han forteller videre at denne handlemåte er helt bestemt av „ubeviste“ innflytelser, impulser som han mener skriver seg fra Gud. Vi ser her hvorledes de persekutoriske forestillinger blandes sammen med hallusinose og forestillinger om å være Guds utvalgte. Han forteller da også ganske riktig at han mener seg å være Guds redskap, og at Gud leder all hans ferd. Når han drepte denne kvinnen, så var det fordi han følte seg drevet av slike impulser — han måtte gjøre det. Etter drapet følte han en utløsning, var lettet og angret ikke. Han innrømmer at han også senere, under inn-

---

Av diskresjonære grunner er det i de følgende kasuistiske eksempler gjort en del mindre forandringer vedrørende stilling, stedsnavn o. l. Dette har ingen betydning for vurderingen av tilfellet.

flytelse av slike impulser, kan tenke seg å begå drap. Det kommer an på hva Gud befaler. Han mener at en rekke personer er „dømt“, deriblant flere i hans familie. I dette tilfelle er pasientens psykose den viktigste kriminogene faktor. Det dreier seg i første rekke om mottiltak fra pasientens side mot innbilte fiender, men de sykelige hallusinatoriske opplevelser har også vært en medvirkende faktor. Retrospektivt er det ikke mulig å finne frem til dynamikken bak hans psykose.

I det neste eksempel, som er et av de mest tragiske i norsk kriminalhistorie, er det også særlig pasientens vrangforestillinger som driver ham til handlingen:

22 år gammel mann. Farfar suicid, mor nervøs, sinnsykdrom i morens slekt. Normale evner, vanlig i oppveksten. Tre år før forbrytelsen fantt sted, inntrer det en markert forandring med mannen. Han blir åndelig og legemlig slapp, og dette blir etterhvert mer og mer fremtredende. Han blir også mer hypokonder og folkesky. Tilstanden forværes i forbindelse med innkalling til militærtjenesten. Han føler seg etter hjemkomsten fra denne mer svekket, tror selv at han er sinnsyk. Føler at også andre oppfatter ham som sinnsyk. Han får etterhvert vrangforestillinger og hørselshallusinasjoner. Selve drapet utføres ved at han slår ihjel far, mor og fem søsken med øks. Han slipper så buskapen løs og tender fyr på gården. Han husker godt det som er hendt, og kan gi en nøyaktig beskrivelse av ugjerningen under det senere politiforhør. Som grunn for sin handling oppgir han at han ville hindre den sinnsykelige arv i slekten i å bre seg videre, og han mener dessuten at han ved disse drap kan sone den omstendighet at slekten har sinnsykelige anlegg. Pas. ble lagt inn i sinnsykehus. Han var den første tiden meget nedfor og snakket nesten ikke. Av og til fikk han forvirringsanfall, var da voldsom, ropte og skrek. Det var umulig å få ham i arbeid. Pas. ble hurtig tiltagende sløv, satt stille med et fjollet smil, sammenkrøpet uten noe som helst initiativ. Var leilighetsvis urenselig. Pas. ble senere kateptisk, hadde gråteanfall og var under hele oppholdet meget impulsiv og slo både medpasienter og pleiere. De siste år i asylet var han dypt sløvet og lå for det meste til sengs. Det tiltrådte somatiske komplikasjoner, han fikk abscesser og døde i jan. -43 av en hjertelidelse.

De resterende 8 schizofrene pasienter tilhører den gruppen som Schipkowensky og Willmans har beskrevet i de arbeider som er nevnt ovenfor. Felles for dem er mangelen på normalpsykologisk forståelig motiv. Det synes som om disse 8 pasientene har vært i en sterk intrapsykisk spenningstilstand før forbrytelsen, og hos 5 av dem har dette bl. a. gitt seg uttrykk i forsøk på å begå selvmord før de begår drapet. Det synes på en måte som om drapet danner en voldsom klimaks i denne indre spenningstilstand. Karakteristisk er følgende tilfelle:

20 år gml. mann. En del ss i slekten. Nr. 2 av 7 søsken. Som barn innesluttet, rastløs, mørkeredd, særpregede manerer. I skolen; apatisk, snakket nesten ikke til noen. Kunne leilighetsvis plutselig bli urolig og bråkete, men falt snart tilbake til sin passive holdning igjen. Forsøkte seg i middelskolen, men det gikk ikke. Drev med forskjellig arbeid, vesentlig tømmerarbeid hos faren. Gjorde lite, var doven. Som barn angivelig et hodetraume, ellers ingen spesielle legemlige sykdommer. 2 år gml. en pneumoni. Har ikke misbrukt alkohol. Heller ikke vært straffet eller bøtelagt. Det dreier seg om et tilfelle hvor mannen prekriminelt var en egenartet og innesluttet type, noe som var så uttalt at faren fantt seg foranlediget å søke psykiater. Gutten ble derfor innl. i sykehus hvor han var urolig, pratet ustanselig og usammenhengende, var rastløs og sannsynligvis hallusinert. Han ble utskrevet ca. 3 mndr. før drapet. Drapsdagen er han hjemme fra arbeidet pga en forkjølelse. Den yngste søsteren, som han likte svært godt, kom hjem, og han ba henne bli med ned i kjelleren for å se på noen hvite mus. Der dreper han henne ved å slå henne i hodet med en øks. Pas. har selv senere forklart at han drepte henne fordi han ville bli arrestert. Derved ville han oppnå å komme inn i et lite rom, hvor han hadde oversikten over problemene. Pas. forteller videre at han egentlig hadde tenkt å ta livet av sine andre søster, men det passet så beleiligg å ta den yngste som kom først hjem fra skolen. Pas. er fremdeles i asyl. Han frembyr ingen spesielle forpleiningsvansker, men er masete. Han er i arbeid, men gjør lite. Frembyr i dag bildet av en defekthelbredet schizofren.

De øvrige psykotikere viser et mer sammensatt bilde. Hos den senile pasient er det sjalusi som synes å være den ytre foranledning til drapet uten at de foreliggende data tillater en å trekke noen nærmere slutninger når det gjelder selve dynamikken bak handlingen. Detsamme gjelder for de fleste av de andre psykotikere. Blant de 4 organikere er én epileptiker som dreper i sterk affekt, trolig betinget i hans lidelse. Motivering for drapet var temmelig uforståelig. — han slo ihjel en kamerat på Bastøy. En annen var en debil postencephalitiker med persekutoriske idéer, og hvor vrangforestillinger i forbindelse med disse siste var den viktigste kriminogene faktor. De øvrige to organikere dreper begge i en uttalt depressiv fase, med tydelig sammenheng mellom dette syndrom og den kriminelle handling. Eksempel:

46 år gml. Ingen slektsbelastning. Pas. nervøs som barn. Folkeskole, alminnelige evner. Visergutt, senere til pianolager, hvor han etter en tid blir pianostemmer. St. Veitsdans i 10års-alderen. „Vokset av seg“ sykdommen. Ellers god helse. Prekriminelt karakterisert som charmerende, noe lettlivet og uansvarlig, håpløs til å stelle med penger, stadige vansker. Blir oppsagt fra sin stilling pga av noen mindre økonomiske misligheter og en tiltagende slurvethet i arb. Oppsigelsen rammet ham hårdt, og dette psykiske traumet utløste en reaktiv depresjon hos ham. Det ble under observasjonen påvist paralysis generalis, (muli-

gens lues cerebri) og han ble på dette grunnlag erklært ss. Han forsøkte å drepe sin kone, to barn og seg selv henholdsvis med øks og barberkniv. Pas. ble innl. i sinnsykehus, der han døde -34.

I dette tilfellet er det rimelig å anta at den psykogene depresjon er den vesentligste årsak til drapsforsøket, men viktig er også hans hjernelidelse. Denne har sikkert bevirket en nedsatt evne til kritisk vurdering hos ham — han synes det var ille at hans familie skulle leve videre når han var oppsagt. Under sykehusoppholdet kommer den organiske komponenten mere frem, han husker dårlig og er euforisk, til dels sykelig ubekymret hva angår fremtiden.

I det neste tilfelle dreier det seg om et forsøk på å utrydde hele familien:

53 år gml. Ingen slektsbelastning, men streng oppdragelse hos hyperreligiøs far. Flink i skolen og senere i arbeidet som sjøoffiser. Sparte sammen betydelig formue. Gift. Utmerkete forhold i ekteskapet. God helse, men alvorlig angrepet av spanskesyken — fikk senere en lamelse og måtte begi sjøen. Han begynte forretning og klarte seg bra. I 193- begynte han få inadekvate økonomiske bekymringer. Disse tiltok, og i slutten av året drepte han sin hustru med revolverskudd og forsøkte derefter å skyte sin sønn og skjære over pulsen på seg selv. Dette mislyktes. Pas. angir selv som grunn at han syntes fremtiden var så usikker at han syntes det var like godt at hele familien døde. De sakkynndige er i tvil om diagnosen og drøfter spm. om manisk melankolsk ss eller organisk betinget ss. Den rettsmedisinsk komm. mener at det siste er korrekt. Pas. døde etter noen år i asyl av pneumoni.

Det er her tydelig det depressive syndrom som er den viktigste årsak til pas.'s forbrytelse. (Se også 5.)

Blant de sinnsyke finnes to oligofrene. De fleste med lav intelligens kommer i gruppen med mangelfullt utviklede sjelsevner, men i de nevnte tilfelle var intelligensen så lav at pas. etter lov og praksis ble erklært sinnsyke. Begge de to angjeldende forbrytelser var impulshandlinger som følge av motgang. Særlig karakteristisk er følgende tilfelle:

22 år gml. Intet opplyst om slekt og tidlig barndom. Klarte ikke landsens folkeskole, og lærte til 16 år såvidt å lese. Hjalp til på gården hjemme — snild og medgjørlig. Rakkitt og senere krampeanfallet som barn. Intelligensalder 7 år. Faren nektet ham å ha følge med tjenestejenta på nabogården. Han ble da så sint og skuffet (det opplyses at de kranglet og faren skal ha slått ham) at han dagen etter hadde kreaturvask (arsenikkholdig) i kaffen til begge foreldrene og to brødre. Faren døde. Pas. ble administrativt observert og erklært ss. Innl. i asyl, senere i privatpleie hvor han er nå uten å fremby forpleiningsvansker.

Tilfellet viser den åndsvakes tendens til kortslutningsreaksjoner. Den primitive hevnmekt med den karakteristiske utstråling av aggresjonen til også å omfatte andre enn den som har fremkalt affekten, er en kjent reaksjon hos de intellektuelt lavtstående. Mangelen på evnen til å bearbeide inntrykk og problemer sammen med den inferioreres behov for øyeblikkelige reaksjoner, torde være de viktigste årsaksfaktorer.

Drapsmenn med mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede sjelsevner.

I materialet er det 26 tilfeller hvor de sakkyndige har konkludert med å betegne observanten som mangelfullt utviklet. I 13 tilfeller mente de at han var varig svekket, og 14 drapsmenn er karakterisert som både mangelfullt utviklet og varig svekket. De rettspsykiatriske betegnelser som er nevnt ovenfor omfatter tilstander med en rik og variert symptomflora. I denne forbindelse er det først nødvendig å understreke at en mangelfull utvikling av sjelsevnene ikke bare gjelder de intellektuelle funksjoner hos observanten, men også omfatter forstyrrelser i følelseslivet, motiverings- og behovslivet. I mange tilfelle vil det være en defekt i flere av de psykiske funksjoner.

Ved siden av de moderat intellektuelt inferiorere, består gruppen således i første rekke av psykopater. I Norge har vi ikke noen kategori som omfatter tilstanden „likestillet med sinnssykdom“, — de massivt intellektuelt inferiorere, idiotene og enkelte av de imbesille, blir i Norge betegnet som sinnssyke i lovens forstand. Som det bl. a. fremgår av tabellene har gruppen mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede flere særpreg. Observantene i denne gruppe er dårlig utdannet, har hyppigst en vanskelig miljøbakgrunn, og flertallet i gruppen har tidlig vist tegn på sosial feiltilpassning i form av tidligere kriminalitet, alkoholmisbruk o. l. Som helhet karakteriseres forbryterne i gruppen ved sin dårlige personlighetsintegrering, det analytisk orienterte ville kalle liten „jag-styrke“; videre ved et ustabil og umodent affektliv, og mangel på evne til å identifisere seg med andre. I de mest massive tilfelle er dette kombinert med en tendens til kortslutningshandlinger fordi disse mennesker ikke kan mobilisere noen intellektuell kontroll over sine enkle udifferentierte behov og impulser.

Selv om mange i gruppen har disse trekk, finnes de dog ikke hos alle. Enkelte observanter vil det fra klinisk synspunkt være rimeligst å betegne som karakternevrotikere, men rettspsykiatrisk kommer de i samme gruppe som psykopatene. Trass i de ytre likhetspunkter er dynamikken bak drapskriminaliteten ofte forskjellig. Rent fenomenologisk kan mange av disse drap se temmelig ensartet ut, men ofte kan motiveringsprosessene bak handlingen være ulike. Det er av en viss betydning for terapi og prog-

nose å gjøre klart for seg om den asosiale handling skyldes massive konflikter eller om den i første rekke beror på manglende hemninger. Blant psykopatene er den siste gruppen hyppigst. La oss illustrere ved noen eksempler:

30 år gml. mann. Endel sinnssykdom i slekten. Faster ss, morfars bror ss., fetter suicid. Meget gode økonomiske kår i hjemmet. Faren døde da obs. var 4 år gml. 3 eldre søstre. Var som barn uregjerlig, kort vei mellom tanke og handling, allerede 6 år gml. innbrudd i naboens hus. Karakteriseres som et problembarn. Lite interessert i skolearbeid, var mest opptatt av hvorledes han skulle skaffe penger, — solgte ting hjemme, pantsatte dem.

Han hadde uregelmessig arbeidsliv, dels en kontorpost, dels tilsjöss. Det synes som om han har oppført seg relativt skikkelig på sjøen. Det var intet i veien med hans legemlige helse. Han har hatt en rekke seksuelle forbindelser, og har alltid engasjert seg heftig i sine kjæresten. Det har som regel endt med vanskeligheter, dels pga obs's ustabilitet og dels pga av de mange ytre vansker som hans ustabile sinn fremkalte. Forlovet med frk. G. samme dag som han hevet forlovelsen med en annen.

Obs. har brukt atskillig alkohol uten at man egentlig kan karakterisere ham som alkoholiker. Han er ikke straffedømt tidligere, men det skyldes at familien har gått imellom ved å dekke underslag, ordne opp i misligheter m. m. I 1954 drepte han sin forlovede frk. G. ved å gi henne 8 knivstikk i bryst og rygg. Han var ved anledningen noe påvirket av alkohol. Etter drapet reiser han inn til Oslo i drosje, tilstår for sin søster, snakker tøvete og forvirret til drosjesjåføren, reiser tilbake til mordstedet og finner liket, tar igjen bil tilbake til et hotel hvor han ringer til politiet og melder seg selv. Dette er et av de meget få tilfelle at det faktisk forholder seg som så ofte antatt, at drapsmannen oppsøker gjerningsstedet pånytt.

I dette tilfelle er det helst den dårlige personlighetsintegrering av hysterisk art som er den viktigste kriminogene faktor. En psykologisk undersøkning som ble utført i forbindelse med den judisielle observasjonen, bekrefter det kliniske inntrykk av mannen. Han er en ekstremt labil type med tendens til primitive kortslutningshandlinger når han kommer i affekt. Obs. har hatt et sterkt selvhevdelsesbehov, — så sterkt at han alltid følger sin første impuls hvis han tror at han kan imponere sine omgivelser. Selv om han er intelligent nok til å forstå at han ofte blir gjennomskuet, er lysten til å dupere sine tilfeldige tilhørere så stor, at han ikke kan motstå fristelsen til å bløffe. Det ene øyeblikket er han således journalist med spesialoppdrag for amerikansk avis, — det andre er han hotelleier. Forholdet til kvinner er preget av hans hektiske følelsesliv og hans ustadighet. Det er varme og hengivenhet i øyeblikket, men affektene er flyktige, og han får aldri annet enn vansker ut av sine forhold. Da den siste part-

ner oppdager hans upålitelighet og til dels også ble skremt av hans ustyrlige sinne, er det sannsynlig at hun slo opp med ham. Obs. drepte henne i svær affekt. Han var tydeligvis redd for at han heller ikke hos denne kvinnen skulle komme til den nødhavn som han så sterkt trengte til. Det er vanskelig retrospektivt å finne frem til årsaken til hans sinnslidelse. Som alltid er det en vekselvirkning mellom miljømessige og arvelige faktorer. Det foreligger rett tallrike tilfeller av sinnslidelser i slekten, og det er rimelig å anta at han med hensyn på sitt arvelige utstyr har vært noe handicappet. Vi vet også at hans mor var en effektiv, men noe kjølig og bestemt type som vel tildels har sviktet når det gjaldt å tilfredsstille det sterke ømhetsbehov obs. skal ha hatt som barn.

I det neste tilfellet ser vi samvirket mellom mangelfull intellektuell utrustning og et ustabilt følelsesliv som viktige årsaker til drapshandlingen. Det gjelder:

27 år gml. mann. Angivelig ingen tilfeller av sinnssykdom eller feiltilpasninger i slekten. To-egget tvilling. Folkeskole, gjensitter, dårlige resultater, slurvet og lite interessert. Kom i arbeid 13 år gml., forskj. jobber som gårdsgutt, — kort tid hvert sted, flakket meget omkring. Attester for å ha vært flink i arbeid som ikke krever større ansvar. God legemlig helse, normalt seksualliv, veneria benektes. Giftet seg i -46, forholdet til hustruen til å begynne med bra, senere rivninger, utroskap fra begge sider. Skilsmissesak ble innledet. Obs. har misbrukt endel alkohol, og har tidl. vært straffet en gang for slagsmål og tyveri.

Om hans prekriminelle forhold er det opplyst at hans intellektuelle nivå har ligget under det normale variasjonsområde nærmest på sinkestadiet med en IQ på ca. 80. Snevre interesser. I ungdomsårene var han vanskelig, brukte ofte forferdelig munn når noe gikk ham imot. Han ble karakterisert som skrytende og løgnaktig, selvhøvdende. Benyttet seg ofte av bløff for å imponere på sine omgivelser. Han skal også ha vært brutal mot dyr, og en arbeidsgiver karakteriserer ham som sadist.

Han dreper sin hustru med en øksehammer under foregivende av at han vil gi henne noen reise penger. De var da separert. Obs. var ved anledn. ikke alkoholpåvirket. Etter drapet er han påfallende kald, nøktern og rolig, svært lite affisert av sin handling.

De sakkyndige har oppfattet ham som mangelfullt utviklet og varig svekket. Det synes å være et relativt banalt sjalusidrap foretatt av en sinke med et abnormt følelsesliv, lite hemninger, få motforestillinger mot primitive impulser og med liten evne til å bedømme rekkevidden av sine handlinger. Obs. oppgir selv som grunn til drapet at han ikke kunne holde ut tanken at hans hustru, — som han elsket over alt på jorden, — skulle bli en annens, og han måtte derfor drepe henne.

I denne rettspsykiatriske gruppe finner vi ellers flere grense-

tilfeller, — på den ene siden mot det sinnssykelige, og på den annen mot det mer normale. I et tilfelle må en karakterisere motiveringen til drapet som normalpsykologisk uforståelig, nærmest av psykotisk karakter. Det gjelder en psykopat, helst av den schizoide typen, for hvem døtrenes dyd er en av de høyeste verdier som må bevares til enhver pris. Da den ene datteren tok arbeid utenfor hjemmet, skrev faren anonyme brev til arbeidsgiveren og andre personer hvor han kom med grove beskyldninger om datterens moralske vandel. Hensikten var å få datteren umuliggjort i sjefens øyne, slik at hun måtte slutte i sitt arbeid og komme hjem. Da hun så kom hjem, forgiftet han henne med arsenik (kreaturvask). Drapet ble oppdaget først lenge etter, og arsenikk i liket ble funnet etter oppgravning. Det er av en viss interesse å merke seg sammenhengen mellom giftmord og anonymografi.

Til de mer normale drap hører det som ble begått i 1950 av en 28 år gammel mann. Hos ham foreligger det en moderat intelligensdefekt, men ikke så utfalt at det er rimelig av den grunn å betegne ham som mangelfullt utviklet. Han har vanlig folkskole, og har stort sett klart seg godt både på skolen og senere i arbeidslivet. Han dreper under en båttur tre mann ved hjelp av en øks. Han var ved anledningen ikke påvirket av alkohol. Obs. har hele tiden fortalt at motivet var å rane de døde, — han ville ta alle penger som fantes ombord i båten. Obs. ble likevel erklært for mangelfullt utviklet idet de sakkyndige mente at den følelseskulde han viste etter drapet var så utfalt, at den måtte anses som patologisk.

I et annet tilfelle er det interessant å merke seg hvorledes en i og for seg helt normalpsykologisk forståelig motiveringsprosess utløser panikkartet reaksjon hos en alkoholisert og følelseslabil psykopat. Det dreier seg om en mann med betydelig gjeld som levet over evne. Han ble tilslutt presset opp i et hjørne, og forsøker å fri seg ut av vanskene ved å drepe en av sine mest pågående kreditorer. Han forsøker å skyte denne ned på åpen bygate. Handlingen bærer tydelig preg av panikk, det er en impulsiv kortslutningsreaksjon som nødvendigvis måtte føre til at hele hans situasjon ble rullet opp. Motiveringen er i dette tilfelle helt normal, men mannens ustabile følelsesliv og svekkede vurderings-evne (alkoholmisbruk) er viktige kriminoplastiske faktorer.

Drapsmenn med bevissthetsforstyrrelser.

Etter den norske straffelovs § 44 bestemmes det at forbrytelser som er utført i bevisstløshet medfører strafffrihet. Det kan imidlertid reises sikringssak mod vedkommende hvis det på grunn av bevisstløsheten er fare for gjentagelse av de straffbare handlinger. Bevissthetsforstyrrelsen kan være et uttrykk for en mangelfull utvikling av sjelsevnene og sikring kan derfor være nød-

vendig. Det rettspsykiatriske bevisstløshetsbegrep atskiller seg fra det en nytter i dagligtalen og også fra vanlig medisinsk terminologi. Vanligvis forstår en ved bevisstløshet en tilstand som er karakterisert ved komplett motorisk inaktivitet. Denne har selvfølgelig ingen rettspsykiatrisk interesse. En rekner imidlertid med at det finnes tilstander hvor evnen til å handle er uberørt, men hvor evnen til å oppfatte og kontrollere er opphevet, og hvor pas. fremfor alt ikke har noen forutsetninger for å kunne forstå det forbryterske i sin handling. Klinisk erfaring synes å vise at det kan foreligge tilstander hvor bevisstheten i praksis må regnes som helt opphevet og også tilfelle hvor den mer partielt er satt ut av funksjon. Dette siste omtaler loven som en forbigående sterk nedsettelse av bevisstheten, — og hvis en slik tilstand foreligger — og den ikke skyldes selvforskyldt rus — vil den kunne medføre en nedsettelse av straffen under det lavmål som ellers gjelder. Det er denne partielle bevissthetsforstyrrelse som er av særlig kriminologisk interesse fordi tilfeller av fullstendig bevisstløshet er meget sjeldent forekommende.

I dette materialet er det 7 drapsmenn som bare har hatt bevissthetsforstyrrelser. Dessuten er det endel som har hatt forskjellige former for nedsatt bevissthet i tillegg til sin psykopatiske konstitusjon. I disse tilfelle mente de sakkyndige at tilstanden hadde ligget på grensen til bevisstløshet, — og lagretten, — som muligens mente at denne tvil burde komme tiltalte til „gode“ — svarte bekreftende på spørsmålet om bevisstløshet hadde foreligget.

Eks.:

21 år gammel mann. Ingen sinnssykdom i slekten. Faren nervøs med symptomer på latent epilepsi. Obs. født i ekteskap, normalt utviklet, ingen særlige problemer i hjemmet. Folkeskole. Endel atferdsforstyrrelser i skolen, opposisjonell. Noe vanskelig i arbeidet. Som barn anfall med natteskrekk med stivhet i kroppen og etterfølgende uro og desorientering. Nattevæter til 17 års alder. Siste år før forbrytelsen ble det iaktatt episoder hos obs. da han var åndsfraværende og skjelven. Normalt seksualliv, endel forelskelser med seksuelle forbindelser. Forlovet på gjerningstiden. Intet nevneverdig alkoholmisbruk. Ikke straffet tidligere.

Vinteren 1954 følger han etter en ung pike og slår henne ned med et minebor som han hadde plukket opp. Han var ved anledningen påvirket av alkohol. Man antok at drapet var en følge av en plutselig innskyttelse, og det savnet ethvert motiv. Det er vel sannsynlig at han var på jakt etter jenter etter å ha drukket endel, men det synes å være på det rene at han ikke hadde snakket til fornærmede eller gjort tilnærmelser til henne før han slo.

De sakkyndige konkluderte med at pas. var en mann med latent epilepsi, og som hadde vært i en demringstilstand alt tidlig på dagen. De mente at denne bevissthetsinnsnevring under innflytelse

av alkoholen øket, slik at den på gjerningstiden må ha nærmet seg bevisstløshet. De sakkyndige fremhever at hans hukommelsestap ikke var så massivt som de pleier å være ved slike organiske tilfelle, og mente derfor at det ikke var full bevisstløshet, men en sterk innsnevring av bevisstheten. Lagretten kom til et annet resultat, — de mente at obs. var bevisstløs på gjerningstiden. Det ble reist sikringssak mot ham, og han ble sikret i 8 år.

I et av tilfellene forekommer det drap i bevisstløshet som følge av atypisk rus. Også andre har understreket at denne tilstand er sjelden og forsåvidt av mindre betydning rettspsykiatrisk. Ødegård (54) finner at av 36.000 forbrytelser begått i alkoholrus, så er bare 30 foretatt i atypisk rus. I vårt tilfelle var bevisene for atypisk rus svake, men denne konklusjon ble opprettholdt.

De normale drapsmenn.

Denne gruppen består av 32 tilfelle. Som før nevnt er gruppen som ikke er observert, slått sammen med dem hvor konklusjonen ble helt negativ. Den gruppe det her gjelder er altså normal i rettspsykiatrisk forstand, — det foreligger ikke tilstander som berettiger til særreaksjoner overfor forbryteren fra samfunnets side. Det rettspsykiatriske normalitetsbegrep behøver ikke alltid å stemme overens med det vanlige kliniske, og det har betydelig større innhold enn det en nytter i psykologisk terminologi. I rettspsykiatrien er det et godt prinsipp at den tiltalte skal gjøres til gjenstand for en helhetsvurdering — og vurderingen av vedkommendes personlighet skal foretas mest mulig uavhengig av den forbrytelse han har begått. Dette er ikke alltid mulig fordi det hender at forbrytelsen er det eneste symptom på sinnslidelse, f. eks. hos enkelte sedelighetsforbrytere. Fra psykologisk synsvinkel er det imidlertid rimelig å se en glidende overgang mellom det normale og det patologiske. Det er sannsynlig at mange nevrososer er dannet ved læring ved betingning — og i prinsippet bygget opp etter samme prinsipp som personligheten for øvrig. Det er rimelig at en vil kunne finne trekk som etter sin art er patologiske for så vidt som de hindrer en effektiv tilpasning, mens de etter sin grad ikke faller inn under det rettspsykiatriske sykdomsbegrep. Det ligger ingen saklig motsetning mellom psykologisk og rettspsykiatrisk syn i så måte. Rettspsykiaterens diagnose skal jo i første rekke veilede retten til å treffe den mest effektive avgjørelse overfor forbryteren.

De viktigste opplysninger om de normale drapsmenn fremgår av avsnitt II samt av tabellene. Som en ser kan en ikke egentlig si at de utgjør noen utpreget særgruppe — alder, offer, viktige motiver og fremgangsmåten er i store trekk desamme som de vi finner i de patologiske grupper, når en selvsagt ser bort fra de utpreget sinnsykelige motiveringsprosesser som en kan finne der. Denne likhet mellom gruppene er en støtte for hypotesen om en

glidende overgang mellom normalt og sykelig som nevnt ovenfor. Tar en for seg den gruppen drapsmenn med de mest „normale“ motiv nemlig rovmorderne og de som har drept for å skjule annen forbrytelse, så ser en at av 16 i denne kategori er 10 unormale i rettspsykiatrisk forstand. Selv blant drapsmenn med rene vinningshensikter er flertallet av dem som begår drap for å nå sitt mål sjelelig syke mennesker.

I et tilfelle er det en viss motsetning mellom resultatet av den rettspsykiatriske observasjon og den psykologiske undersøkning som ble foretatt etter at den endelige rettsavgjørelse var fallt. Det dreiet seg om en 25 år gammel mann som på grunn av sjalusi prøver å drepe sin rival med gift, samtidig som han forsøker å skyve mistanken over på en annen. Det forekom endel særpregede trekk i anamnesen, men etter de sakkyndiges mening fantes det ingen mer uttalte tegn på feiltilpassning og konklusjonen ble helt negativ. De sakkyndige mente dog at det på gjernings-tiden, som for øvrig strakk seg over flere uker, — og som omfattet flere forbrytelser, anonymografier av særlig perfid karakter, to drapsforsøk m. m. — hadde foreligget en patologisk tilstand. De mente dog at denne ikke var av en slik art at den berettiget til spesielle tiltak overfor drapsmannen. De mente drapsmannen på den tiden han begikk sine forbrytelser var i en sterk neurotisk spenning, men at denne tilstand ikke hørte hjemme blant dem hvor loven gir adgang til en nedsettelse av straffen under det lavmål som ellers gjelder.

Forbryteren ble senere testet med Rorschach og TAT. I disse bekreftes det kliniske inntrykk en fikk av obs., nemlig at han er en avvikende type. Etter testresultatene dreiet det seg imidlertid om en psykopati. Testresultatene tillater ikke at en trekker slutninger om denne tilstand er så massiv at det i rettspsykiatrisk forstand ville være rimelig å karakterisere den som en mangelfull utvikling av sjelsevnene. Fra psykologisk synsvinkel er det imidlertid denne dimensjon i personligheten det er tale om.

Etter Rorschach⁴⁾ foreligger det hos obs. en reseptiv intelligens, meget høyt aspirasjonsnivå og en viss motsetning mellom intellektuell kapasitet og intellektuelle ambisjoner. Den kritiske vurderingsevne er mindre god, obs. har gode kunnskaper, men forholdsviss mindre god evne til å bearbeide inntrykk og problemer selvstendig. Hans sterke trang til å hevde seg kommer frem i Rorschach i form av kvalitativt dårlige originalsvar sammen med uskarpe formsvar. (O ⇄, F ⇄). Emosjonelt er han umoden og egosentrisk med en lite stabilt følelsesliv avspaltet fra den sentrale kontroll.

---

⁴⁾ En norsk og to utenlandske kolleger har vist meg den venlighet å foreta en diagnose på grunnlag av Rorschachtesten alene. Det er stor overensstemmelse mellom tolkingene.

Av patologiske trekk merker en seg i protokollen en uspesifikk angst og hysteriske drag som de viktigste symptomer.

Rorschach som helhet tyder på en disintegrering av personligheten slik en i første rekke finner det hos psykopater. Bak en relativt velbevart fasade har drapsmannen et intenst følelsesliv som helt tar makten fra ham når han utsettes for sterkt emosjonelt press. Da svikter evnen til realitetsprøvende kontroll, og han regrederer til åpen aggresjon og andre mer primitive reaksjonsformer. Det er rimelig å anta at den litt anstrengt selvhevdende intellektuelle holdning som preger obs. klinisk, og som også kommer godt frem i Rorschach, er en form for forsvar mot impulser i sinnet som er jeg-fremmede.

Av TAT får en et visst inntrykk av drapsmannens mer aktuelle konflikter. I denne forbindelse er det av interesse å merke at det synes å komme frem en latent homoseksuell komponent hos obs. Han kjenner neppe til denne selv. Hvis en re-vurderer anamnesen i lys av dette funn i TAT viser det seg å være flere holdepunkter for denne antagelse. En nytter da begrepet homoseksuell i den vide betydning som er almindelig i amerikansk psykiatri og psykologi. Den innebærer ikke nødvendigvis at den seksuelle drift blir rettet mot det egne kjønn, men heller at det er en ambivalens i driftsretningen. Med disse data in mente er en bedre rustet til å forstå dynamikken i denne drapsmannens form for kriminalitet. Han er en type som har vanskelig for å ta nederlag, og som under alle omstendigheter nok ville ha tatt det tungt å bli forsmådd av den han var glad i. Dette alene er imidlertid ikke nok til å få ham til å begå alvorlige forbrytelser. Hvis en imidlertid regner med at kvinnen i tillegg til alt annet også var beviset for ham selv på at han var seksuelt normal, da vil en lettere kunne forstå hans reaksjon. At han selv ikke er oppmerksom på sin homoseksuelle tendens, behøver ikke tale imot denne hypotese.

I det neste eksempel på normalt drap dreier det seg også om en sjalusiforbrytelse. Det gjelder en ca. 40 år gammel mann som har hatt en helt normal barndom, og hvor det ikke foreligger noen sinnssykdom i hans slekt. Han har utmerkede vitnemål fra de skoler han har gått på, og han karakteriseres som en mann med gode kunnskaper og evner over middels. Han har gode attester fra sitt arbeid, og har ikke vist feiltilpasning på noen vis. Den private omgangskretsen betegner ham som en hyggelig, sindig og omgjengelig mann. Han var med i krigen i Norge 1940, og skildres av sine kamerater som en modig og pålitelig kar. Han drepte sin hustru med pistolskudd etter at de hadde hatt en opprivende scene hvor de hadde bestemt seg for å gå til psykiater for å drøfte sin situasjon. Han meldte seg selv til politiet etter drapet, og var da sterkt deprimert med suicidaltanker. De sakkyndige oppfattet denne depresjon som en helt adekvat reaksjon på ugjerningen.

Dette er i og for seg et ganske godt eksempel på „normalt“

TABELL VII
REAKSJONER OVERFOR DE NORMALE DRAPSMENN:
Dømt etter § 233, 1.

Straff	Sum
5—6 år	2
7—8 „	3
9—10 „	1
11—12 „	1
13—14 „	1
Samlet sum	8

TABELL VIII
REAKSJONER OVERFOR DE NORMALE DRAPSMENN:
Dømt etter § 233, 1 jfr. 49.

Straff	Sum
Påtaleunntatelse	1
1—2 år	2
3—4 „	1
Samlet sum	4

TABELL IX
REAKSJONER OVERFOR NORMALE DRAPSMENN:
Dømt etter § 233, 1.2*)

Straff	Sum
Påtaleunntatelse	1
4—5 år	1
6—7 „	1
8—9 „	—
10—11 „	—
12—13 „	1
14—15 „	4
16—17 „	1
18—19 „	2
20—21 „	1
Livsvarig	6
Samlet sum	18

*) Det er bare 1 mann som er dømt etter § 233, 1.2 (jfr. § 49).
Han fikk 4 års fengsel.

drap. Motivet er normalpsykologisk forståelig. Det var en langvarig og intens ekteskapskonflikt med tallrike, opprivende scener, utroskap fra begge sider, som kulminerte i det motsetningsforhold som fant sin utløsning i drapet. Motgang, sykdom, konkurrans m. m. hadde nedsatt obs.'s motstandsevne og disponert ham for mindre overlagte reaksjoner i en krisesituasjon. Å dømme etter den beskrivelse som de sakkyndige gir ham, dreier det seg imidlertid om en velintegret personlighet hvor det i første rekke er de ytre massive konflikter som fører til forbrytelsen.

Som normale blir også de to unge sjåfførmordere betegnet. To kamerater hadde bestemt seg for „å ta“ en sjåffør, og dette drap ble utført som planlagt mens begge var sterkt beruset. Den ene stakk sjåfføren med kniv, og den annen skjøt ham med gevær. For begges vedkommende gjelder det at den etiske moralske vurderingsevne er i orden for så vidt som de begge har full kritikk for det gale de har gjort. Den emosjonelle reaksjon på drapet er imidlertid påfallende. Begge viser uttalt følelseskulde, men de sakkyndige fant ikke at denne brist i karakteren var tilstrekkelig uttalt til å betegne dem som mangelfullt utviklede sjelelig sett.

Strafferettslig reaksjon overfor drapsmennene.

Straffen overfor de normale drapsmenn er oppført i tab. VII, VIII og IX. De som er dømt etter § 233, 1. ledd, forsetlig drap fullbyrdet, finnes i tab. VII, § 233, 1. ledd jfr. § 49, forsetlig drap, forsøk, i tab. VIII, og § 233, 1. og 2. ledd, kvalifisert drap fullbyrdet, i tab. IX.

En må her huske på at de oppførte straffer ikke gir noe velegnet grunnlag til å vurdere straffutmålingspraksis i drapssaker idet enkelte av forbryterne også er dømt for andre forhold, f. eks. tyveri, ran, forsøk på å skyve skylden på andre o. l.

Denne reservasjon gjelder også for drapsmennene med mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede sjelsevner. Av de 53 i denne gruppe foreligger det fengselstraff i 13 tilfelle, sikring i 4 tilfelle, både fengsel og sikring i 34 tilfelle, 1 fikk fengsel og forvaring og 1 døde før hovedforhandlingene tok til (suicid).

Av de 7 drapsmenn som bare hadde bevissthetsforstyrrelser fikk 1 betinget dom (dissens i Høyesterett idet en dommer mente det ikke var adgang til å gi betinget dom i en drapssak (forsøk)), 1 fikk påtaleunntatelse mot å forlate landet, de 5 øvrige fikk fengselstraffer.

Denne undersøkning bygger i første rekke på de rettspsykiatriske erklæringer. En har derfor ikke hatt anledning til å vurdere domspremissene systematisk. Det inntrykk en sitter igjen med, stemmer imidlertid godt overens med de synspunkter som statsadvokat *Parelius* (57) har lagt frem i dette tidsskrift tidligere. Det synes å være en tendens bort fra moraliserende betraktninger og sterk fordømmelse av gjerningsmannen til en mer saklig ana-

lyse av hendelsesforløpet, og en mest mulig nøktern avveining av de faktorer som har vært virksomme. Fra fagpsykologisk synsvinkel inneholder mange av dommene megen god psykologi.

Et forhold synes ellers å komme frem både i de sakkyndiges erklæringer og i enkelte domspremisser. Det er tendens til å bedømme forbrytere som har vist livlig seksualaktivitet, asosiale og hysteriske trekk prekriminelt betydelig strengere enn tvangsnervrotikere, schizoide og de mer innadvendte passive personligheter. Enkelte rettspsykiatere foretar leilighetsvis en rent moralsk vurdering av forbryteren. Dette spiller neppe noen rolle for den faglige konklusjonen, men kan virke litt eiendomlig i en videnskapelig betenkning. Det synes dog som om de sosialt akseptable sykdomstrekk i personligheten, f. eks. hos tvangskarakterer, bedømmes anderledes rent psykiatrisk enn de patologiske drag en f. eks. finner hos hysterikere som ikke aksepteres sosialt. Seksuell passivitet behøver f. eks. biologisk sett ikke bare være et gode eller en dyd. Det *kan* være et symptom på en manglende evne til affektiv resonans og kontakt som i sin tur er en av faktorene i det felt av krefter som ledet til drapshandlingen.

Det er ellers lett nok å finne motstridende synspunkter i de forskjellige domspremisser. Dette er helt rimelig bl. a. fordi det er umulig å sjalte ut dommernes emosjonelle reaksjoner, særlig på denne type forbrytelser. De forskjellige bakgrunnsdata for drapsmennene kan også vurderes på ulike vis, og i ulike sammenheng leilighetsvis bli tillagt formildende betydning, og leilighetsvis bli ignorert. Som et eksempel på dette kan en med Parelius (57 op. cit. s. 268) nevne saken mot C. Brekke. Jeg er helt enig med statsadvokatens vurdering av straffeutmålingen i denne saken. Statsadvokaten påpeker her at tiltaltes ungdom tillegges formildende betydning, mens denne faktor hos en rekke andre forbrytere ikke er blitt tillagt noen vekt.

Katamnesticke studier.

Som et ledd i denne undersøkningen har en såvidt mulig søkt å bringe på det rene hvorledes det er gått drapsmennene senere i livet. Dette viste seg å være et usedvanlig tidrøvende arbeid og forbundet med atskillige vansker. Flere av de det gjelder hadde tatt opphold i nye kommuner, unnlatt å melde flytning til folkeregistre, noen hadde byttet navn, og mange hadde reist atskillig omkring. Det har således ikke vært uvanlig at mine forespørslers måtte sendes til 15—20 instanser før jeg fikk tak i de data som var ønsket. Det kunne ha vært meget ønskelig med en personlig samtale med de enkelte, men av menneskelige grunner avsto en fra dette. Også drapsmenn må kunne stille det krav at en sak er oppgjort for godt når soningen er sluttet. Av samme grunn ble det heller ikke rettet forespørslers til de pårørende. De data som er samlet, kommer i første rekke fra folkeregister, lig-

nings- og politimyndigheter, Statistisk sentralbyrå, Strafferegistret samt de institusjoner som delinkventene har hatt kontakt med. Opplysningene er ajourført til sommeren 1955. De viktigste forhold kommer fram i tabell X.

TABELL X
ETTERUNDERSØKNING AV 124 DRAPSMENN:

	Normale	Sinnssyke	Mangelf. utv. og/eller varig svakkede	Bevisst- hetsforstyr- relser	Sum
I lønnet arbeid	20	2	15	4	41
I fengsel	4	1	16	2	23
I sikringsanstalt o. l.	—	—	6	—	6
I privatpleie	—	5	3	—	8
I sinnsykehus	—	13	2	—	15
Løslatt, men uten fast arbeid	—	6	1	—	7
I pleiehjem	—	—	1	—	1
Utvist av landet	1	—	1	1	3
Død	3	6	7	—	16
Opplysninger mangler ..	3	—	1	—	4
Sum	31	33	53	7	124

Tilpasningen for dem som er kommet ut i samfunnet igjen må karakteriseres som god. Kriminalitet som har ledet til domfellelse (eller påtaleunntatelse) har forekommet i fem tilfelle etter at saken i forbindelse med drapet er gjort opp. Dessuten har en av de sinnssyke pånytt begått straffbare handlinger, og ble da ikke betraktet som sinnssyk. I norsk rettspraksis kjenner en bare til ett tilfelle hvor en drapsmann pånytt har begått et drap etter soningen. (Tilfellet er fra før 1930, og således ikke med i dette materialet.) I dette materialet har den sinnssyke drapsmann (paranoid schizofren) etter utskrivningen fra sykehuset forsøkt å forgifte sin mor. Tidligere rettet han anslaget mot fremmede på arbeidsplassen. Denne siste gangen ble han dømt etter straffelovens § 229.

Ellers har ingen av de som pånytt er dømt begått voldsforbrytelser.

Uten at en har oversikt over det nøyaktige antall, er det mitt inntrykk at mange av forbryterne etter løslatelsen gifter seg og faller til ro i jevne, borgerlige kår. En kunne jo på forhånd ha ventet at tilpasningen for denne gruppen ville gå forholdsvis lettere enn for mange andre kriminelle. Etter den forholdsvis lange soning er miljøet de kommer ut til forandret, og de selv er blitt roligere med årene. Som det fremgår av oversikten over draps-

mennekes viktigste motiver, er det ofte en helt spesiell og akutt konflikt som leder til drapet. Når denne konflikten har funnet sin løsning, så foreligger det ikke lenger noen „pression“ i Kinbergsk forstand, men „farligheten“ er brukt opp i selve anslaget (29). Som det fremgår av tabell X er 16 av drapsmennene døde. En har innhentet opplysninger om dødsårsakene, og det viser seg at det i to av tilfellene foreligger sikkert selvmord, og i ett tilfelle er det overveiende sannsynlig at døden var selvforskyldt.

I det ene tilfellet dreier det seg om en sensitiv innesluttet mann med tendens til depresjoner. Han drepte sin hustru pga dennes utroskap. Han var under hele observasjonen nedtrykt og stille med skyldfølelse. Han drepte seg før hovedforhandlingene ved å stikke hodet borti en sag i fengslets verksted. I et annet tilfelle er det den tidligere kriminelle handling som hindrer en effektiv tilpasning. Han drepte i 1936 sin forhenværende kjæreste og forsøkte så å ta livet av dennes nye venn. Drapsmannen var normal, og ble dømt til 14 års fengsel. Han sonet ca. 5 år. Senere har han også en gang vært i konflikt med straffeloven. I 1954 ble han kjent med en kvinne som han ble glad i. I et brev han har skrevet til henne fremgår det at han har fortalt henne om sin fortid, men at hun angivelig ikke kunne tilgi ham. Dette fannt han så fortvilende at han begikk selvmord ved å arrangere en ekshaustforgiftning i sin bil. Psykologisk sett er han også ved denne anledning i en situasjon som lignet den som ledet til drapet. Skuffelse i forbindelse med nederlag overfor en han er glad i, utløser sterke aggressive tilbøyeligheter som denne gangen rettes innover mot jeget.

Det mer tvilsomme selvmord dreier seg om en psykopat som etter mange års internering møter vansker på arbeidsstedet. Han ble funnet død i sin hybel og obduksjonen viste at pneumoni var dødsårsaken. Det ble antatt at denne var oppstått i tilslutning til barbitursyreforgiftning men av ukjent årsak ble organene ikke undersøkt med hensyn til dette stoff ved obduksjonen.

Drøfting og konklusjoner.

En kan si at vitenskap er karakterisert ved „søkandet efter invarianser“ (27).

Som viktige ledd i det vitenskapelige arbeid kan nevnes innsamlingen av data, — ordningen av disse og tolkingen av de funn som er gjort. I det foreliggende arbeid ligger det i sakens natur at tyngdepunktet må samles i de to første ledd av dette arbeidet. Etter min mening viser de funne data, når de ordnes etter forskjellige synspunkter, hvilke atferdsmønstre som utkrystalliserer seg som karakteristiske for denne gruppe kriminelle. Vi merker oss således at patologisk sjeleliv er en meget viktig faktor, og vi ser hvorledes denne i mange tilfeller er av både kriminogen og kriminoplastisk betydning. Det er viktig å vise at de mer massive

former for sinnslidelser forekommer hyppigere blant drapsmenn enn blant andre kriminelle. Dette gjelder både når en ser på gruppen som helhet, og når en deler den opp i mindre enheter, f. eks. etter viktige motiver. Kriminalromanens og legfolks oppfatning av drapsmannen som den intelligente, men hensynsløse og følelseskolde hemann, samfunnsfienden som nøkternt kalkulerer med vinning og risiko, viser seg således å være helt feilaktig. De dokumenter som er gjennomgått synes også å vise at egenskaper som hyppig tillegges drapsmenn, — at de ofte oppsøker åstedet for sin forbrytelse, og at de hyppig etterlater seg ekskrementer der (24, 43) (*grumus merdae*) er meget sjeldnere enn vanlig antatt. Riktignok behøver disse forhold ikke alltid å være nevnt i de tilgjengelige dokumenter, men det er lite sannsynlig at de ofte er blitt forbigått. Tolkningen av de funne opplysninger er imidlertid vanskelig. Det er av interesse å påpeke sammenhenger mellom personlighetsstruktur, sinnslidelse og kriminalitet, men det er ulike viktigere å finne frem til årsakssammenhenger. Her svikter denne undersøkning i første rekke fordi forsøkene på kausalanalyse må foretas retrospektivt. Vi har nok vist karakteristiske trekk hos gruppen av drapsmenn, men noen virkelig forklaring på hva som har fått disse menneskene til å ta liv, har vi ikke funnet. Innledningsvis nevnte vi at enkelte schizofrene drap måtte karakteriseres som normalpsykologisk uforståelige. Dette er riktignok hvis vi ser på de motiver som pasienten selv angir. En kunne imidlertid også se saken fra en annen synsvinkel og si at det er psykologisk forståelig at en psykotisk pasient som har avspaltet vanlige verdinormer fra sin personlighet, kan begå handlinger som det for den normale ville være praktisk talt umulig å utføre. Med de tilgjengelige metoder er det neppe mulig å komme lenger. En kausalanalyse ville vel bare være mulig å utføre i forbindelse med en dybdepsykologisk analyse av hvert enkelt tilfelle. Personlig er jeg også da i tvil om en egentlig ville komme så meget lenger enn å henføre drapshandlingen til en bestemt referanseramme som bygger på den spesielle analytiske teori. Dette er interessant, men vel foreløpig bare som mer eller mindre fruktbare hypoteser. Logisk sammenheng i resonnementet, må ikke forveksles med virkelig klargjøring av årsaksforhold.

LITTERATUR.

1. *Abely, P.*: Démence précoce à l'évolution rapide. Impulsion homicide première symptome. *Ann. med. psychol.* 1929.
2. *Abrahamsen, D.*: Crime and the human mind. *Lnd.* 1945.
3. *Agge, I.*: Kriminologiens begrepp, i *Kriminologi Sth.* 1955.
4. *Arnfred, A.*: Et Tilfælde af Drap i schizofrent Prodromalstadium. *NTFS* 1946.

5. *Batt, J. C.*: Homicidal Incidence in the Depressive Psychoses. Journ. Ment. Scien. 1948.
6. *Berg, I. A. & Fox, V.*: Factors in Homicide committed by 200 Males. Journ. Soc. Psychol. Vol. 26, 1947.
7. *Bjerre, A.*: Bidrag til mordets psykologi, Sth. 1925.
8. *Bratholm, A.*: Alkohol og kriminalitet. Oslo 1953.
9. *Bridges, K. M. B.*: Emotional Development in Early Infancy. Child Devel. Vol. 3. 1932.
10. *Bromberg, W.*: A psychological Study of Murder. Int. Journ. Psychoan. Vol. 32. 1951.
11. *Böhmer, K.*: Untersuchungen über den Körperbau des Verbrechers. Monatschrift für Krim. psychol. u. Strafrechtsreform, Bd. XIX 1929.
12. *Bürger-Prinz, H.*: Schizophrenie und Mord. Monatschrift für Krim. biol. und Strafrechtsreform, Bd. XXXII, 1941.
13. *Cassity, J. H.*: Personality Study of 200 Murderers. Journ. Crim. Psychopatol., Vol. 2, 1941.
14. *Cohen, L. & Coffin, E.*: Patterns of Murder in Insanity. Journ. Crim. Law and Criminol. Vol. 37, 1946/47.
15. *Dunboyne, Lord*: Trial of J. G. Haig, Notable British Trials Series, Vol 78. Lnd. 1953.
16. *East, N.*: Medical Aspects of Crime. Lnd. 1936.
17. *Frankel, E.*: One Thousand Murderers. Presented at the American Prison Congress, Philadelphia 1937.
18. *Gast, P.*: Die Mörder. Krim. Abh. XI Lpz. 1930.
19. *Gennat, E.*: Mord. Handwörterbuch der Kriminologie. Berlin/Lpz. 1936.
20. *Glaser, J.*: Tötungsdelikt als Symptom von beginnender oder schleichend verlaufender Schizophrenie. Zeitschr. f. d. ges. Neur. u. Psych. Bd. 150, Berlin 1934.
21. *Godwin, G.*: Trial of Peter Griffiths. Notable British Trials Series, Vol. 73, Lnd. 1950.
22. *Grøn, K.*: Hurdalsmordet. NKTT, Bd. 7, 1937.
23. *Helweg, H.*: Den retslige Psykiatri. Kbh. 1939.
24. *Hurwitz, S.*: Den ukendte Morder, i Respekt for Mennesket. Kbh. 1951.
25. *Hurwitz, S.*: Kriminologi. Kbh. 1948.
26. *Jensen, S.*: Tekniske sporundersøkelser i en drapssak, NKTT, Bd. 7, 1935.
27. *Kaila, E.*: Den mänskliga kunskapen. Sth. 1939.
28. *Kaila, M.*: Schizofreni och kriminalitet. Nord. krim. årsbok, 1940/41. Malmø 1942.
29. *Kinberg, O.*: Farlighetsproblemet inom kriminologin, i Samhället och brottslingen. Sth. 1955.
30. *Kjærsgaard, H. Chr.*: Falske selvangivelser. NTfS, Bd. 30, 1942.
31. *Koestler, A.*: Reflections on Hanging. Lnd. 1956.
32. *Langfeldt, G.*: Rettspsykiatri. Oslo 1947.

33. *Langfeldt, G.*: Kriminalbiologiske undersøkelser. Norsk mag. f. lægevid. Bd. 97, 1936.
34. *Lenz, A.*: Die Mörder. Graz 1931.
35. *Lehrman, P. R.*: Some unconscious determinants in homicide. Psych. Quart. Vol. 13. 1939.
36. *Mentzsen, P.*: Motivproblemer. (Utrykt) Forelesninger ved Universitetet i Oslo 1952.
37. *O'Kelly, L. I.*: Introduction to Psychopathology. N.Y. 1949.
38. *Riis, A.*: Ubevidste Motiver. NTfS, Bd. 20, Kbh. 1932.
39. *Roesner, E.*: Mörder und ihre Opfer. Monatsschr. f. Kriminalbiol. 1938.
40. *Rylander, G.*: Muntlig meddelelse fra forfatteren.
41. *Schipkowensky, N.*: Schizophrenie und Mord. Berlin 1938.
42. *Stumpfl, F.*: Erbanlage und Verbrechen. Berlin 1935.
43. *Sund, H.*: Manddrap og mord i Norge. Svensk Juristtidning 1945.
44. *Sveen, R.*: Lensmannsmordet. NKTT, Bd. 1937.
45. *Sveen, R.*: Skårspor som bevis i mordsak, NKTT, Bd. 13, 1943.
46. *Thune-Jacobsen, E.*: Drabet i Bellmannsgade. NKTT, Bd. 2. 1932.
47. *Wertham, F.*: Dark Legend. A Study in Murder. Lnd. 1947.
48. *Wetzel, .*: Soziale Bedeutung der Schizophrenie, i Handbuch der Geisteskrankheiten, Bd. IX. Berlin.
49. *Wilmanns, K.*: Über Morde im Prodromalstadium der Schizophrenie. Zeitschr. f. d. ges. Neur. u. Psych. Bd. 170, 1940.
50. *Young, F.*: Trial of H. H. Crippen. Notable British Trials Series, second edition, Lnd. 1950.
51. *Young, P. T.*: Motivation, i Encyclopedia of Psychology. N.Y. 1946.
52. *Zilborg, G.*: Some sidelights on the psychology of murder. Journ. Nerv. Ment. Dis. Vol. 81, 1935.
53. *Ödegård, Ö.*: Arv og miljø i kriminalpsykiatrien, i Samhället och brottslingen. Sth. 1955.
54. *Ödegård, Ö.*: Trekk av beruselsens betydning i rettsmedisinen. Oslo 1928.

Dessuten :

55. Royal Commission on Capital Punishment. Lnd. 1953.
56. *Hedenberg, S.*: Ein schizophrener Familienmörder. Allg. Zeitschr. f. Psych. Bd. 100, 1933.
57. *Parelius, N.*: Den norske høyesteretts straffutmålingspraksis i drapsaker. NTfK, Bd. 43, 1955.